

Novozákonní perspektivy sociální práce

ThLic. Jakub Doležel, Th.D.
Katedra křesťanské sociální práce
CMTF UP Olomouc

Novozákonní perspektivy sociální práce

- Pro hledání východisek a inspirací sociální práce v Novém zákoně je referenčním bodem příklad veřejného působení a života Ježíše Nazaretského
- Evangelia podávají **desítky zpráv** o jeho pomáhající praxi vůči nemocným, bezradným a jinak trpícím
- Seznam evangelijních zpráv o Ježíšově **tělesně uzdravující službě** poskytuje následující tabulka na následujícím snímku (jen pro zajímavost...)
- (převzato z FRESE, F. *Ethik, Motivation, Qualität und die Hilfe für Menschen mit Behinderung*. Freiburg: Lambertus, 2000, s. 273-274)

Typ uzdravení	Mk	Mt	Lk	Jn
posedlého v Kafarnaum	1,21-28		4,31-37	
účinky začátku Ježíšova veřejného působení		4,24		
setníkova sluhy		8,5-13	7,1-10	4,43-54
Petrovy tchýně	1,29-31	8,14-15	4,38-39	
posedlých a nemocných	1,32-34	8,16-17	4,40-41	
malomocného	1,40-42	8,1-4	5,12-16	
ochrnutého	2,1-12	9,1-8	5,17-26	
ochrnutého v sobotu				5,1-18
muže v sobotu	3,1-6	12,9-14	6,6-11	
vzkříšení syna naimské vdovy			7,11-17	
posedlého z Gerasy/Gadary	5,1-20	8,28-34	8,26-39	
vzkříšení Jairivy dcery a uzdravení nemocné ženy	5,21-43	9,18-26	8,40-56	

Ty uzdravení	Mk	Mt	Lk	Jn
dvou slepých		9,27-31		
němého		9,32-34	11,14	
několikeré uzdravení	6,5			
několikeré uzdravení		12,22		
nemocných u Genezaretu	6,53-56	14,34-36		
dcery pohanské ženy	7,24-30	15,21-28		
hluchoněmého/ (u Mt: mnoha nemocných)	7,31-37	15,29-31		
slepého v Betsaidě	8,22-26			9,1-12
posedlého chlapce/ náměsíčního	9,14-29	17,14-21	9,37-42	
ženy v sobotu			13,10-17	
člověka s vodnatelností v sobotu			14,1-6	
slepého u Jericha	10,46-52	20,29-34	18,35-43	
vzkříšení Lazara				11,1-44

Novozákonní perspektivy sociální práce

- Evangelia však podávají zprávy také o Ježíšově pomáhající službě, která měla pro adresáty účinky také na jejich **psychosociálního** a **duchovní** fungování. Příkladem může být
 - setkání s bohatým mladíkem (Mk 10,17-27),
 - Setkání s usvědčenou cizoložnicí (J 8, 2-11),
 - doprovázení traumatizovaných učedníků do Emauz (Lk 24,14-35),
 - Proměňující setkání s kolaborantem a podvodníkem Zacheem (Lk 19,1-10),
 - poradenský noční rozhovor s Nikodémem (J 3,1-21),
 - odpuštění hříchů (Mk 2,5) nebo
 - poradenský rozhovor o partnerských vztazích samské ženy (J 4,1-26)
- V Ježíšově době působili i **jiní úspěšní** léčitelé těla i duše. V čem byl tedy Nazaretský jedinečný?
- Odpověď je ve **významu**, který do svých pomáhajících a uzdravujících skutků vkládal.

Jaký význam dával Galilejský Mistr své uzdravující a pomáhající službě: stručně

- Bibličtí vědci konsenzuálně tvrdí, že:

Ústředním tématem Ježíšova veřejného působení byla **zvěst o přicházejícím Božím království**

- Co tím měl Ježíš na mysli?
- Ježíš to nikde nedefinuje přímo, ale dává do něj nahlédnout skrze svůj životní program: Součástí hlásání **příchodu Božího království** byla jeho **solidarita s lidmi na okraji společnosti**: s lidmi tělesně, psychicky, sociálně, kulturně a duchovně trpícími
- **Prostředí osob na okraji společnosti** je u Ježíše prostor, v němž se příchod Božího království (ve smyslu Božího panování) odehrává přednostně (přečíst: Lukáš 7,18-23; 11,14-23).
- Své učedníky proto posílá Ježíš **konat totéž, co konal sám** (tamtéž 10,9) a
- A ochotu poskytnout pomoc chudým a trpícím vyhlásí za rozhodující **měřítko kvality životního projektu každého člověka bez výjimky** (Matouš 25,31-46).
- Co z toho plyne pro chápání sociální práce? Jestliže je sociální práce je chápána jako „**angažmá ve prospěch chudých a potřebných**“ (OSN & International Association of Social Workers, 1994), nápadně se protíná s perspektivou Evangelia a lze ji (sociální práci) chápat jako **potenciální místo příchodu/přicházení Božího království do reality světa tady a teď**.
- Tím může získat v mysli sociálního pracovníka **mystickou hloubku**

Pokud vám připadal první nástin „teologie Království“ příliš stručný, nyní podrobněji:

Teologický rámec Ježíšovy solidarity s trpícími je zvýrazněn hned na začátku jeho veřejného působení:

- Evangelista *Marek*:
 - „*Naplnil se čas a přiblížilo se království Boží...*“ (Mk 1,15)
 - Jaké království má Ježíš na mysli?
- Evangelista *Lukáš*:
 - „Přišel do Nazareta, kde vyrostl. Podle svého obyčeje vešel v sobotní den do synagogy a povstal, aby četl z Písma. Podali mu knihu proroka Izaiáše; otevřel ji a našel místo, kde je psáno: *„Duch Hospodinův jest nade mnou; proto mne pomazal, abych přinesl chudým radostnou zvěst; poslal mne, abych vyhlásil zajatcům propuštění a slepým navrácení zraku, abych propustil zdeptané na svobodu, abych vyhlásil léto milosti Hospodinovy“*“ (Lk 4,18-19).

Teologický rámec Ježíšovy uzdravující a pomáhající služby: podrobněji

1. Božího království se zpřítomňuje v pomoci slabým a trpícím

1.1 v pomáhající *mikro-praxi*

- Mt 4,23: „Ježíš chodil po celé Galileji, učil v jejich synagógách, **kázal evangelium království Božího a uzdravoval** každou nemoc a každou chorobu v lidu“ (Mt 4,23)
- Mt 12,22-30; Lk 11,14-23: „Jestliže však vyháním démony prstem Božím, pak **už vás zastihlo** Boží království“
- ...vyháním démony...(co to znamená?): Tam, kde Ježíš osvobozuje od život zotročujících sil, tam se Boží království stává **přítomnou skutečností**.
 - *Intervence sociálních pracovníků, nakolik vedou k větší samostatnosti (autonomie sebeurčení), osvobození a zmocnění klienta, biblicky řečeno k jeho „životu v plnosti“, stávají se v této optice nástrojem (uvědomovaným či neuvědomovaným) zpřítomnění Božího království už tady a teď.*

Teologický rámec Ježíšovy uzdravující a pomáhající služby: podrobněji

1.2. v pomáhající makro-praxi: Obhajoba důstojnosti osob na okraji společnosti (podrobněji na dalším snímku)

- Veřejně známá praxe Ježíšova stolování s „celníky a hříšníky“: boří nespravedlivé **společenské** konvence
- „Celníci a hříšníci“ reprezentují zástupně **skupiny na okraji společnosti** (povolání celníka: Mk 2,13-17; „žrout a pijan, přítel celníků a hříšníků“: Mt 11,18n; uzdravení dcery pohanské ženy: Mk 7,24-30; J 4,1-26; uzdravení malomocného: Mk 1,40-45)
- Ježíšův přístup k „outsiderům“ společnosti bořil také **teologické** konvence: *Mt 21,31: „... celníci a nevěstky předcházejí vás do Božího království...“*
- Jeho příklon k pohrdaným, vyloučeným a trpícím je signálem příchodu Království
- Co znamená příchod Ježíšem hlásaného Království?: **Lhostejnost, chudoba, vylučování na okraj, nenávisť, utrpení a smrt nemají budoucnost, tu má jen láska, spravedlnost a milosrdenství.**
- Pomáhající služba lásky, spravedlnosti a milosrdenství vykonávaná ve prospěch potřebným, trpícím, vyloučeným a utlačovaným znamená zpřítomňovat definitivní **budoucnost** (Království Ježíšova Otce) **v přítomném světě.**

Na jaké podoby nespravedlnosti Ježíš kriticky poukazoval?

1. Ježíšova inkluze sociálně vyloučených

- projevy soucítění se sociálně vyloučenými
malomocní: Matouš 8:1-3; Lukáš 17:11-19; Marek 1:40-44
- protestující proti nerovnosti
ženy: Lukáš 10:38-42; Matouš 9:19-26; Jan 20:11-18
- objímající vyloučené
děti: Lukáš 18:15-17; Matouš 18:1-7

2. Ježíš zpochybňující kulturní zvyklosti

- Odmítající rasismus, sexismus, vylučování „těch druhých“
Samařanka: Jan 4:1-42
- Prokazuje důstojnost osobám „druhé“ kategorie
Milosrdný Samařan: Lukáš 10:25-37
- Riskuje vlastní pověst
Opilci a prostitutky: Matouš 9:9-13; Lukáš 7:36-50; Matouš 21:28-32

3. Ježíš konfrontuje mocenské elity své doby

- Odmítá nespravedlivé jednání
Vrchní celník: Lukáš 19:1-10
- Konfrontuje se s duchovně arogantními osobami
Farizeové: Lukáš 6:1-11; Matouš 23:1-3, 23-28

4. Pravidla uplatňování moci: Marek 12:13-17; Matouš 20:20-28

Teologický rámec Ježíšovy uzdravující a pomáhající služby: podrobněji

2. „**Nastolení**“ (realizace) Království probíhá v **napětí/polaritě** mezi ***již uskutečňovaným*** příchodem a ***ještě nenaplněným cílem***

- Boží království (vládnutí), které Ježíš ohlašuje,
 - není čistě budoucí veličinou, ale začíná již v tomto světě (nemožno ho očekávat pasivně nebo fatalisticky)
 - dá se zde již předjímat, ale nikoliv naplnit (na rozdíl od fanatické ideologie společenských projektů komunismu a nacismu)
- Boží vláda/království, které Ježíš ohlašuje, má **výrazný praktický charakter**, vyzývá k jednání.
- Ježíš nejenom *mluví o záchraně*, jakou Boží království přináší, on *dává tuto záchranu zakusit* ve svých skutcích jako hmatatelnou realitu

Teologický rámec Ježíšovy uzdravující a pomáhající služby: podrobněji

3. Důsledek perspektivy Božího království pro pomáhající praxi sociální práce

- Pokud by Království bylo **jednoduše přítomné**, plně realizované už v současnosti, neplynul by z něj žádný nárok na praktické konání člověka tady a teď. Přítomnost by byla totožná s Královstvím. Vytratil by se kritický potenciál Království vůči skandálními životními podmínkám mnoha lidí naší doby. Zmizel by důvod pro sociální práci.
- Pokud by Království bylo jen a **jen budoucí** veličinou, bylo by jeho místo jen v budoucnosti a ne právě v naší přítomnosti, tady a teď. Praktická relevance by opět zmizela. Odpovídající strategií by bylo „zavřít oči“ a trpělivě čekat na definitivní budoucnost. Opět by důvod pro sociální práci zmizel.
- **4. Ježíšova logika Božího království tedy zní:** jelikož Boží nabídka spásy pro člověka je nezvratná a vytváří budoucnost člověka, má smysl proměňovat v souladu s ní už přítomnost – **zpřítomňovat budoucnost**. Sociální práce je jedním z možných a účinných nástrojů této logiky.

Milosrdný Samaritán (L 10, 25-37)

Text a výklad

- Tu vystoupil jeden zákoník a zkoušel ho: "Mistře, co mám dělat, abych měl podíl na věčném životě? „Ježíš mu odpověděl: "Co je psáno v Zákoně? Jak to tam čteš?„ On mu řekl: "'Miluj Hospodina, Boha svého, z celého svého srdce, celou svou duší, celou svou silou a celou svou myslí, a 'miluj svého bližního jako sám sebe'„ Ježíš mu řekl: "Správně jsi odpověděl. To čin a budeš živ." Zákoník se však chtěl ospravedlnit, a proto Ježíšovi řekl: "A kdo je můj bližní?„
- Ježíš mu odpověděl: "Jeden člověk šel z Jeruzaléma do Jericha a padl do rukou lupičů; ti jej obrali, zbili a nechali tam ležet polomrtvého. Náhodou šel tou cestou jeden kněz, ale když ho uviděl, vyhnul se mu. Stejně se mu vyhnul i levita, když přišel k tomu místu a uviděl ho.
- Ale když jeden Samařan na své cestě přišel k tomu místu a uviděl ho, byl pohnut soucitem; přistoupil k němu, ošetřil jeho rány olejem a vínem a obvázal mu je, posadil jej na svého mezka, zavezl do hostince a tam se o něj staral. Druhého dne dal hostinskému dva denáry a řekl: 'Postarej se o něj, a bude-li tě to stát víc, já ti to zaplatím, až se budu vracet.,
- Kdo z těch tří, myslíš, byl bližním tomu, který upadl mezi lupiče?" Zákoník odpověděl: "Ten, který mu prokázal milosrdenství." Ježíš mu řekl: "Jdi a jednej také tak."

Podobenství o milosrdném Samařanovi představuje Ježíšův výklad přikázání lásky.

- Text má 2 části:
 - teologickou (doktrinnální)
 - Sociální (narativní)
- Obě části zarámované pragmaticky:
 - Na začátku otázka: Co mám konat?
 - Na konci vybídnutí: Jdi a jednej také tak
- Tři prvky výkladu textu relevantní pro sociální práci:
 1. sociálně-kritické poselství: Ježíš postaví do popředí nikoliv společensky etablované představitele vlastního národa (kněz, levita), nýbrž nábožensky podezřelého cizince, tedy „**outsidera**“, **jenž pomůže jinému „outsiderovi**“.
 2. Ježíšovo převrácení úvodní otázky: „*A kdo je můj bližní?*“ (Lk 10,29) na otázku „*Kdo z těch tří, myslíš, byl bližním tomu, který upadl mezi lupiče?*“ (10,36): **Bližní** zde už není adresátem lásky, ale **aktérem lásky**.
 - Bližní není nějaký předem daný a ohraničený okruh lidí, ale všichni, jimž se mohu „přiblížit“, tím že jim pomohu.
 - Pomoc a láska činí lidi navzájem bližními.
 3. nábožensky-kritické poselství: biblické přikázání lásky k bližnímu je schopen pochopit a následovat i ten, kdo (ještě) neví o jeho zdroji v Bohu

Poslední soud (Mt 25, 31-46)

Až přijde Syn člověka ve své slávě a všichni andělé s ním, posadí se na trůnu své slávy; a budou před něho shromážděny všechny národy. I oddělí jedny od druhých, jako pastýř odděluje ovce od kozlů, ovce postaví po pravici a kozly po levici.

Tehdy řekne král těm, po pravici: 'Pojďte, požehnaní mého Otce, ujměte se království, které je vám připraveno od založení světa. Neboť jsem hladověl, a dali jste mi jíst, žíznil jsem, a dali jste mi pít, byl jsem na cestách, a ujali jste se mne, byl jsem nahý, a oblékli jste mě, byl jsem nemocen, a navštívili jste mě, byl jsem ve vězení, a přišli jste za mnou.' Tu mu ti spravedliví odpoví: 'Pane, kdy jsme tě viděli hladového, a nasýtli jsme tě, nebo žíznivého, a dali jsme ti pít? Kdy jsme tě viděli jako pocestného, a ujali jsme se tě, nebo nahého, a oblékli jsme tě? Kdy jsme tě viděli nemocného nebo ve vězení, a přišli jsme za tebou? Král odpoví a řekne jim: 'Amen, pravím vám, cokoliv jste učinili jednomu z těchto mých nepatrných bratří, mně jste učinili.'

Potom řekne těm na levici: 'Jděte ode mne, prokletí, do věčného ohně, připraveného ďáblu a jeho andělům! Hladověl jsem, a nedali jste mi jíst, žíznil jsem, a nedali jste mi pít, byl jsem na cestách, a neujali jste se mne, byl jsem nahý a neoblékli jste mě, byl jsem nemocen a ve vězení, a nenavštívili jste mně.' Tehdy odpoví i oni: 'Pane, kdy jsme tě viděli hladového, žíznivého, pocestného, nahého, nemocného nebo ve vězení, a neposloužili jsme ti?' On jim odpoví: 'Amen, pravím vám, cokoli jste neučinili jednomu z těchto nepatrných, ani mně jste neučinili.'

A půjdou do věčných muk, ale spravedliví do věčného života

Sociální práce jako praxe milosrdenství?

- Běžný význam: Mít pochopení pro nouzi druhých, ujímat se bídy druhých, být smířlivý, mírný, ohleduplný a chápající.
- Lat. *miseri-cordia*, něm. *b-arm-herzig*: být srdcem u chudých
- Hebr. (*rehem*): mateřské lůno, soucit, láska
- Ve SZ pro milosrdenství také pojem spravedlnost: biblický koncept milosrdenství nezná konflikt s konceptem spravedlnosti
- Řec. "Ἐλεος (Eleos): skutek milosrdenství (eleemosyné/almužna)
- [Tomáš Akvinský](#) v [Summě teologické](#) říká: „Milosrdný je ten, kdo má bědné srdce, kdo je jat smutkem z bídy druhého, jako by to byla jeho vlastní bída. A z toho následuje, že se přičiňuje k zahnání bídy druhého, jako bídy vlastní: a to jest účinek milosrdenství.“
- [Karl Rahner](#) říká: „Milosrdenství je ochota pomáhat v nouzi.“
- Historicky tendence zúžit skutky milosrdenství na peněžní almužnu

pokračování

- Řeč o posledním soudu: Skutky milosrdenství jsou místem setkání s Kristem
- Křesťan se s Bohem neseťkává (kromě eucharistie) konkrétněji než v trpících
- Sv. Jan Zlatoústý (349-407), 398-404 patriarcha konstantinopolský
 - Organizátor systému sociální pomoci pro 5000 osob, zřizovatel xenodochií a nosokomií
 - Program: Každý věřící má malé xenodochium zřídit ve své domácnosti
 - Sponzor: Na program pomoci rozprodá drahokamy z církevní pokladnice
 - Motivátor: Upřednostňoval službu Kristu v trpících před liturgickou okázalostí:
Chceš uctít Kristovo tělo? Nedovoluj tedy, aby se jeho tělo stávalo předmětem pohrdání ve svých údech, tedy v chudých, kteří nemají, do čeho by se oděli. Neuctívej Krista zde v chrámu drahými látkami, zatímco venku ho opomíjíš, když trpí zimou a nahotou.“

pokračování

- Biblická nauka o milosrdenství operacionalizovaná do konceptu „skutků milosrdenství“
- Nejprve (3./4. století) skutky „tělesného“ milosrdenství (Lactantius, *Epitome* 65, CSEL XIX 746)
 1. Sytit hladové
 2. Šatit nahé
 3. Osvobozovat utlačené
 4. Poskytovat přístřeší lidem bez domova
 5. Ohajovat sirotky
 6. Chránit vdovy
 7. Vykupovat zajatce od nepřátel
 8. Navštěvovat nemocné a chudé
 9. Pochovávat nemajetné a přistěhovalce
- Později se počet ustáli na 7 (viz dále)
- Později byly připojeny také skutky „duchovního“ milosrdenství ve stejném počtu

Skutky tělesného milosrdenství

- **navštěvovat nemocné**
- podle staré církevní sociální tradice to zahrnuje i ošetrovatelskou péči
- **dávat napít žíznivým**
- **sytit hladové,**
- v profesionálních i dobrovolných službách nemocným, starým, sociálně slabým atd. – potravinový servis, výdejny polévky
- **vykupovat uvězněné**
- pomoc a návštěva lidí v nápravných zařízeních a věznicích
- **šatit nahé**
- tento skutek je dnes uskutečňovaný zejména v rámci humanitárních projektů; poskytování ubytování

Skutky tělesného milosrdenství

- **ujímat se cizinců**
- realizuje se v pomoci uprchlíkům, v přijetí politicky pronásledovaných, azylantů, anebo v už pouhými přátelskými kontakty s pracovníky nebo studenty z jiných zemí
- **pochovávat mrtvé**
- stále víc lidí umírá bez příbuzných a přátel; sem náleží doprovázení umírajících a účast na jejich pohřbu. Toto je právě úkolem hospicového hnutí.

Granada 2016

DAR DE COMER AL HAMBRIENTO

AÑO DE LA MISERICORDIA

Dar de beber al sediento

VESTIR AL DESNUDO

DAR POSADA AL EXTRANJERO

VISITAR Y CUIDAR A LOS ENFERMOS

VISITAR A LOS PRESOS

Pieter Bruegel starší (1525-1569)

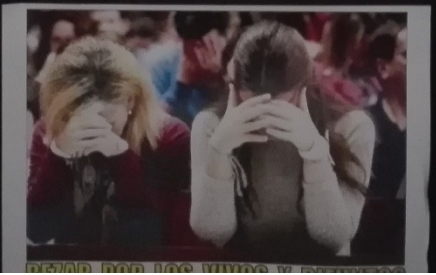
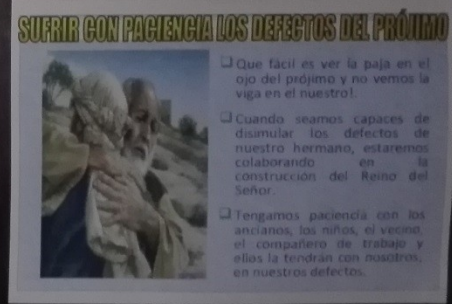
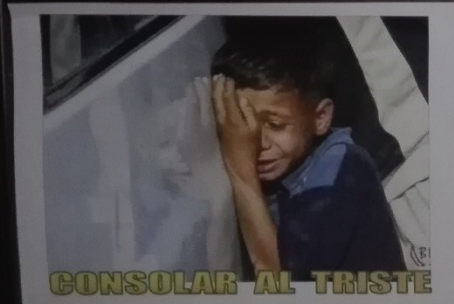
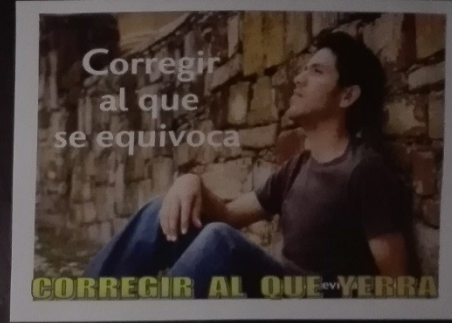
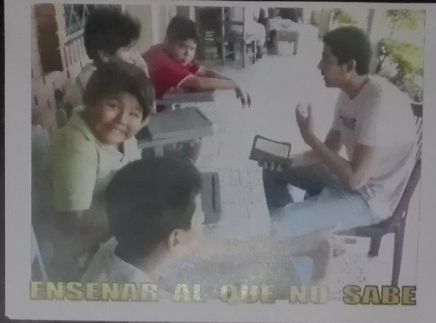
Skutky duchovního milosrdenství

- **dávat dobrou radu druhým**
- sem náleží celý moderní sektor poradenství; „Pokud s klientem nemůže sám pracovat, předá mu informace o dalších formách pomoci“ EK SSPČR
- **napomínat hříšníky**
- poukazovat na ta omezení života, která člověk vytěsňuje nebo přehlíží
- **poučovat neznalé**
- zprostředkovávat chybějící životní dovednosti nebo informace a předkládat alternativy chování
- **poskytovat trpícím útěchu a vřelost**

Skutky duchovního milosrdenství

- **odpouštět**
- bezpráví a křivdy
- **přijímat a snášet utrpení takové jako je** (ale také snášet urážky, zranění atd. bez použití msty)
- **modlit se za živé i zemřelé** (zahrnovat poznané problémy vztahů do modlitby k Bohu)

Granada 2016

Ježíšova uzdravující služba u léčivých pramenů Bethesda v Jeruzalémě (J 5)

- *Cvičení: Samostatná četba úryvku*
- *Otázka: jaké jednání a poselství, hodné pozornosti z hlediska sociální práce, zaujímá/dává Ježíš vůči postiženému*
- *Rozhovor ve dvojici*
- *Samostatná četba výkladu (text v Sociální práce 4/2008)*
- *Otázka: čeho jsem si prvně v textu nevšimla?*
- *Rozhovor ve dvojici*
- *Zhodnocení poselství úryvku v plénu*